

ἐκθέσει του νὰ εἶπη, ὅτι: ὅλη ἡ λοιπὴ τάξις, ἢ μὴ κληρωθεῖσα, χω-
λαίνει εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μάθημα; Οὐδαμῶς. Ἐπὶ τοιούτων λοιπὸν
ἀβεβαίων καὶ ἀβασίμων ἐκθέσεων τῶν Γυμνασιαρχῶν καὶ Ἐπιθεωρη-
τῶν οὐδὲν ὤρσειε ἢ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς νὰ στηριχθῆ καὶ νὰ ἐξε-
νέγκῃ τὴν μομφήν. Πόθεν ὁμῶς δυνάμεθα νὰ μάθωμεν τὸ ποιεῖν
τῶν Καθηγητῶν τῶν ἱερῶν μαθημάτων; Οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν ἢ ἐκ τῶν
μαθητῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν, ἐκ τῶν γνώσεων αὐτῶν. Κατὰ
τὴν στατιστικὴν, ἣν παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ
τῆς Παιδείας, λέγει, ἔλαβεν ὁ κ. Δέρβος, διωρισμένοι Καθηγηταὶ τῶν
ἱερῶν ἐν τοῖς Γυμνασίοις τοῦ Κράτους εἶναι 21. Ἐκ τούτων οἱ 11 Κα-
θηγηταὶ διακρίνονται ἐπὶ ἰκανότητι, μορφώσει, συγγράμμασιν. Ἐκ τῶν
11 τούτων οἱ 9 ἐσπούδασαν οὐ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἑσπερίᾳ,
5 εἶναι ὑφηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ ἄλλοι ἠρίστευσαν κατὰ τὰς
ἐξετάσεις. Πῶς λοιπὸν δυνάμεθα νὰ κλέσωμεν ἀνικάνους Καθηγητὰς
ἐκείνους, οἵτινες ἐκοπίασαν, ἐμόχθησαν, ἐδίδαξαν, συνέγραψαν;

Ἄλλὰ δύναται τις νὰ εἶπη. Ἐκ τῶν 21 διωρισμένων καθηγητῶν οἱ
11 εἶναι ἰκανοὶ καὶ μεμορφωμένοι, ἀλλ' οἱ λοιποὶ 9 ποίας ποιότητος
εἶναι; ὑποθέτει ὁ κ. Δέρβος ὅτι οἱ 9 Καθηγηταὶ εἶναι ἀνίκανοι, ἐπιφέ-
ροντες τὴν χαλάρωσιν τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων. Καὶ τί πρὸς
τοῦτο; Ἐπειδὴ τὰ ἱερά διδάσκονται καὶ παρ' ἀνικάνων Καθηγητῶν,
πρέπει νὰ παυθῶσι πάντες; Εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ εἶπη τις, ἐπειδὴ τὰ
Γαλλικὰ, Ἑλληνικὰ, Λατινικὰ, Μαθηματικὰ διδάσκονται παρὰ πολλῶν
ἀνικάνων καὶ ἀγραμμάτων καθηγητῶν, πρέπει νὰ παυθῶσι πάντες οἱ
διδάσκοντες ταῦτα. Τοῦτο οὔτε ὀρθὸν οὔτε δίκαιον εἶναι. Ἡ ἐπιτροπὴ
τῆς Βουλῆς δεόν νὰ γνωρίζῃ, ὅτι, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Κυβέρνησις ὤρισεν
εἰδικὴν ἑδραν τῶν ἱερῶν ἐν τοῖς Γυμνασίοις καὶ ἐνέγραψε δι' αὐτὰ ἐν τῷ
προϋπολογισμῷ τὴν πίστωσιν, ἔχομεν τοὺς ἰκανοὺς καὶ μεμορφωμένους
καθηγητὰς, οὓς ἀνέφερον, ἐνῶ πρότερον διωρίζοντό τινες, μὴ φέροντες
θεολογικὸν δίπλωμα, ἐπομένως μὴ ἔχοντες ἀρκούτας θεολογικὰς γνώσεις,
ὡς τοῦτο συνέβαινε καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Θυμάζει δὲ τῷ ὄντι,
εἶπεν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἰκανοὶ καὶ μεμορφωμένοι καθηγηταὶ τῶν ἱερῶν μα-
θημάτων, ἀναλογιζόμενος, ὅτι οὗτοι μέχρι πέρυσιν ἐλάμβανον τὸν εὐ-
τελεῆ μισθὸν 150 δρ. καὶ μετὰ τὴν κράτησιν τῆς συντάξεως 138 π. δραχ.
καὶ 75 λεπτά. Ἡ παροῦσα κυβέρνησις, διῶδουσα τὸ ἄδίκον τοῦτο, ἠῦ-
ξῃσε τὸν μισθὸν αὐτῶν εἰς 200 π. δρ. πράξασα δικαιοτάτον ἔργον· διότι
καὶ αὐτοὶ πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ πτυχίου ἐκοπίασαν, ὡς οἱ λοιποὶ ἄλλοι

καθηγηταί. Καὶ ὁ μισθὸς οὗτος εἶναι εὐτελής. Ἐνεκὰ τοῦ εὐτελοῦς τούτου μισθοῦ τινὲς σπουδάσαντες ἐνταῦθα καὶ ἐν Ἑσπερίᾳ θεολογίαν διωρίσθησαν καθηγηταί τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τοῖς Γυμνασίοις. Ἴδού ἄρα ὑπάρχουσιν οἱ ἱκανοὶ καὶ καλῶς μεμορφωμένοι καθηγηταί τῶν ἱερῶν μαθημάτων. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς χάριν οἰκονομίας θέλη ν' ἀπαλείψῃ τὴν πίστωσιν, τὴν ἀναγραφομένην πρὸς μισθοδοσίαν τῶν καθηγητῶν τῶν ἱερῶν, τότε θὰ ἦτο καλλίτερον, ἂν ἀπῆλειφε σπουδαία κονδύλια, λαμβανόμενα παρὰ καθηγητῶν ἐμπορικῶν μαθημάτων, ἰταλικῆς, ἀγγλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης, οἵτινες ἢ οὐδέποτε διδάσκουσιν εἰς τὰ Γυμνάσια ἢ, ἂν διδάσκουσιν, ἔχουσι δύο ἢ τρεῖς μαθητὰς ἐξ ὅλου τοῦ Γυμνασίου, διότι τὰ μαθήματα αὐτῶν δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά.

Τὸ συμπέρασμα τούτων εἶπεν ὁ κ. Δέρβος εἶναι τόδε: Ὅπως συντελέσωμεν εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων ἐν τοῖς σχολείοις, δεόμεθα ἱκανῶν καὶ μεμορφωμένων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Πολλοὺς τούτων ἔχομεν, ἀλλ' ὅπως μορφώσωμεν πάντας πρέπει ν' ἀμείδωμεν αὐτοὺς καλῶς. Ἐὰν ἀπαλειφθῇ ἡ πρὸς μισθοδοσίαν τῶν καθηγητῶν τῶν ἱερῶν ἀναγραφομένη πίστις καὶ ἀνατεθῇ ἡ διδασκαλία τῶν ἱερῶν εἰς τὸν τυχόντα καθηγητὴν, τότε δὴ τότε τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα θὰ ἀναζωογονηθῶσι καὶ θ' ἀναβλαστήσωσιν!

Εἶτα λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Ν. Ἀναστασίου, ἐκφράζει τὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὴν ἐπιτροπείαν, τὴν συντάξασαν τὴν ἔκθεσιν τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα, διότι μόνη ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιτροπειῶν ὑπέβαλεν ἔκθεσιν μέχρι τοῦδε.

Φέρων δὲ τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ ζητήματος, λέγει, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ θέσῃ ὁ ἡμέτερος Σύλλογος νέας ἀρχὰς παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς, διότι τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο πολὺ τολμηρὸν, ἀλλὰ νὰ ὑποδείξῃ ἐκ τῶν ἐνόντων τὰ ἐκ τῆς μελέτης καὶ πείρας ἐξαχθέντα πορίσματα, ἧτοι πῶς δύναται ἔτι νὰ βελτιωθῇ ἡ μόρφωσις τῶν ἑλληνοπαίδων ὑπὸ ἠθικῆν, θρησκευτικῆν καὶ ἐθνικῆν ἔποψιν.

Λυπεῖται, λέγει, ὁ κ. Ἀναστασίου, καθ' ὅσον οἱ προαγορεύσαντες κ.κ. ἑταῖροι, ἀπελπισμὸν ἐξέφρασαν, ἰσχυρισάμενοι, ὅτι τοιαύτη μόρφωσις δὲν ὑπάρχει σχεδὸν παρ' ἡμῖν! Τὸ τοιοῦτο δὲ δικαίως δίδει ἀφορμὴν εἰς μὲν τοὺς ξένους νὰ λέγωσιν, ὅτι ἐν Ἑλλάδι οὐδὲ ἵχνος ἀνατροφῆς ὑπάρχει, εἰς δὲ τὸν ἀμερόληπτον ἀναγνώστην τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος νὰ ἐρωτᾷ μάτην ἐδαπανήθησαν καὶ δαπανῶνται τοσαῦτα

ἑκατομμύρια πρὸς ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ; Μάτην ἐξεδόθησαν συγγράμματα ποικίλης ὕλης; Μιταίως εἰργάσθησαν τοσοῦτοι γεραροὶ ἄνδρες, ἵνα διδάξωσι μυριάδας ἑλληνοπαίδων ὅποια τὰ πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πλησίον καὶ τὴν πατρίδα καθήκοντα; Δὲν ὑπάρχει ὑπουργεῖον, διευθύνον τὰ τῆς παιδείας καὶ ἐκκλησίας; Δὲν ὑπάρχουσι διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς, χριστιανικῶς τε καὶ παιδαγωγικῶς μεμορφωμένοι; Δὲν ὑπάρχουσι τέλος ἀληθεῖς ἐπιστήμονες καὶ ἀνεπτυγμένοι ἄνδρες ἐν τῷ ἔθνει;

Πρὶν ἢ ἐξαχθῆ τελικὸν συμπέρασμα, παρακαλεῖ ὁ κ. Ἀναστασίου τὴν συνέλευσιν, ἵνα δώσῃ προσοχὴν καὶ εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθητόμενα, ἅτινα στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἱστορίας, ἣν πρέπει νὰ ἔχωμεν ὡς ὁδηγόν.

Τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως δὲν εἶναι πρωτοφανές, ἀλλ' ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐπασχολεῖ τὰ ἔθνη.

Οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἠσθάνθη τοσοῦτον βαθέως τὴν σπουδαιότητα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης πρὸς κατάρτισιν εὐδαίμονος πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, ὡς τὸ ἑλληνικόν.

Τί ἄλλο ἐπεδίωκον οἱ σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἄνδρες διὰ τῆς γυμναστικῆς, μουσικῆς, γραμματικῆς καὶ γραφικῆς, ἢ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδῶν;

Μήπως οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἰργάσθησαν πρὸς τοῦτο;

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸ 1798 εἶπε, τὸ Ἰνστιτούτον τῆς Γαλλίας ἔδωκε πρὸς λύσιν τὸ ἐξῆς θέμα· «διὰ ποίων μέσων δύναται νὰ καταρτισθῆ ἡ κοινὴ τοῦ λαοῦ ἠθικὴ;» Περὶ τούτου πολλοὶ ἔγραψαν, παραδεχθέντες ὡς πρώτιστον μέσον τὴν καλὴν τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσιν (α).

Καὶ ἀληθῶς μόνη ἡ προσηκόντως γινομένη ἐκπαίδευσις ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέσον τῆς ἠθοποιήσεως τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα, οἱ Σκῶτοι ἦσαν ἡμιβάρβηροι. Τὸ κοινοβούλιον πρὸς ριζικὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ ἔθεσπίσατο τὴν σύστασιν χιλιάδων κοινῶν παιδαγωγείων. Ἡ ἠθικὴ τοῦ τόπου ἐκείνου κατάστασις μετεβλήθη ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐν ὀλίγοις ἔτεσι.

Καὶ εἰς τὰς βουλὰς ἄλλων ἐθνῶν πολλάκις ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου.

Ἀναφερόμενος δὲ ἰδίως ὁ κ. Ἀναστασίου εἰς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, προστίθῃσιν, ὅτι οὐ μόνον κατὰ τὴν μακροχρόνιον δουλείαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, (ὅτε πολλοὶ ἔλεγον, ὡς π. χ. ὁ φιλέλληνας Βύρων «ἀνάγκη νὰ προηγηθῆ τοῦ ἔργου τοῦ καλάμου, τὸ ἔργον τῆς σπά-

(α) Πρακτ. Βουλῆς τοῦ 1837 λόγ. Γ. Νεύτη.

θης, καὶ νὰ γίνωσι πρῶτα σχολεῖα τῆς ἐλευθερίας, τὰ πεδία τῆς μάχης») διάφοροι σχολαί, ὡς ἡ τῶν Ἀθηνῶν, Δημητσάνης, Ἀνδρου, Ἀθω, Χίου, Ἰωαννίνων, Βουκουρεστίου, Σμύρνης, Κυδωνιῶν, Κωνστ]λεως καὶ ἄλλαι ἀπέδωκαν ἀγλαοὺς καρπούς.

Τὰ συγγράμματα τοῦ ἀοιδίου Κοραῆ ὑπέθαλψαν τὴν πρὸς τὴν φιλομάθειαν καὶ φιλοπατρίαν ἀγάπην τῶν νέων.

Ἡ ἐν Κερκύρα Ἀκαδημία τοῦ φιλέλληνοσ Γύλφορδ προπαρεσκεύασε κατὰ μέγα μέρος πλείστους ἐπιστήμονας καὶ λογίους, διακριθέντας κατόπιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ἔθνουσ.

Ἐκ τῶν ἐν Αἰγίνῃ, Ναυπλίῳ, Ὑδρᾷ καὶ Μεσολογγίῳ πιστηρίων ἐξῆλθον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἐκκλησ. βιβλία, στιχουργήματα πολεμικά, ἐφημερίδες πολιτικά, ἐνίοτε δὲ καὶ λόγοι Ἑλλήνων συγγραφέων.

Ἡ ἐν Ἀστρει συνέλευσις ἐψήφισεν ὀργανισμόν ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας. Καὶ ἡ Πελοπον. Γερουσία ἐξέδωκε προκήρυξιν περὶ σχολείων.

Ἡ προσωρ. Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος διώρισεν ἔφορον τῆς παιδείας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν τὸν ἀοιδίον Φαρμακίδην.

Πρὶν δὲ εἰσβάλλῃ ὁ ἐχθρὸς εἰς τὴν Ἀττικὴν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνησχολοῦντο εἰς τὰ φιλολογικά, ἔχοντες τὴν περιώνυμον «Φιλόμουσον ἑταιρείαν, τὴν πρὸ τῆς ἐπικναστάσεως συσταθεῖσαν. Πλὴν τούτων συνέστησαν καὶ σχολεῖα τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς, τῆς ἑλληνικῆς, τῶν Εὐρωπ. γλωσσῶν, ὡς καὶ τὸν Παρθενῶνα, ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο τὰ κοράσια.

Ἐγένετο δὲ καὶ συστηματικωτέρα σκέψις περὶ σχολείων, παραδεχθείσης τῆς κυβερνήσεως σχέδιον ὑποβληθὲν ὑπὸ πενταμελοῦσ ἐπιτροπείας, ἧσ προεξῆρχεν Ἀνθιμος ὁ Γαζῆσ. Ἀπεφασίσθη ἔτι νὰ συστηθῶσι τρία εἶδη σχολείων, ἰδίως δὲ σχολεῖα τοῦ λαοῦ. Καὶ τῷ ὄντι ἐγένετο τὸ ἐν Ἀργεῖ πρότυπον σχολεῖον, οὗτινος ἔφορος ὑπῆρξε Γρηγόριος ὁ Κωνσταντᾶσ.

Οὕτως εἶχον ἐν συνόψει τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως μέχρι τοῦ Κυβερνήτου.

Ὁ ἀείμνηστος ὁμως Κυβερνήτης καὶ πρὸ τῆσ καθόδου αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα ἐμερίμνη περὶ τῆσ δημοσίας ἀγωγῆσ. «Ἀξιῶ, ἔλεγε νὰ ταυτίζηται ἐπὶ πλέον καθ' ἐκάστην ἡ ἠθικὴ ἀγωγή πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, ὅπως γίγη ἄλλη φύσις».

Ἐκοδόμησεν ἐν Αἰγίνῃ ὀρφανοτροφεῖον, ἱδρυσεν ἐκκλησιαστικὴν, γεωργικὴν καὶ στρατιωτικὴν σχολὴν, τυπογραφεῖον, μουσεῖον καὶ λοιπὰ κοινωφελῆ ἱδρύματα.

Περὶ τῆσ θρησκευτικῆσ ἰδίως ἀγωγῆσ τοῦ ἔθνουσ ἔγραφε τῷ 1827

«Πρῶτον καὶ σπουδαιότατον τῶν καθηκόντων τῆς ἑλληνικ. κυβερνήσεως θεωρῶ τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν τοῦ ἔθνους».

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ὀθωνος ἐξεδόθησαν πλεῖστοι νόμοι, διατάγματα, ὀργανισμοὶ καὶ ἐγκύκλιοι, δι' ὧν ἰδρύθησαν, Πανεπιστήμιον, Ἱερὰ Σύνοδος, γυμνάσια, ἑλληνικὰ καὶ δημοτικὰ σχολεῖα, παρθεναγωγεῖα, ἱερατικαὶ σχολαί, διδασκαλεῖον, πολυτεχνεῖον, κλπ. ἅτινα ἀναντιρρήτως ἐπεδίωκον καὶ ἐπιδιώκουσι μορφωτικὸν σκοπόν.

Ἴνα ἀποδείξῃ εἰσέτι ὁ κ. Ἀναστασίου, ὅτι κατεβλήθησαν οὐκ ὀλίγαι προσπάθειαι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἔργου, ἀναγινώσκει σχετικὰς περικοπὰς ἐκ τε τοῦ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Βουλευτικῆς περιόδου ἐκφωνηθέντος τῷ 1854 ἐν τῇ Βουλῇ βασιλικοῦ λόγου (α) καὶ τῆς πρὸς τοὺς Νομάρχας τοῦ κράτους ἐγκυκλίου τοῦ προσωριν. ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ Ἀλεξ. τοῦ Μαυροκορδάτου (β).

Ὡσαύτως ἀναγινώσκει περικοπὰς διαφόρων ἐγκυκλίων, ἐκδοθεισῶν πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν καὶ πραγματευομένων ἐν ἐκτάσει περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων (γ).

Ἐξ ὅλων τούτων συνάγει ὁ κ. Ἀναστασίου, ὅτι οὐδεὶς δικαιούται, κατὰ τὴν γνώμην του, νὰ εἴπῃ ὅτι παρ' ἡμῖν δὲν συμβαδίζει οὐδόλως ἡ παιδεία μετὰ τῆς ἀνατροφῆς, διότι ἀδικεῖ δλόκληρον τὸ ἔθνος, ὅπερ ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων ἐπροιήσατο σπουδαίας προόδους, ἐν ᾧ ἄλλα κράτη ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἐν γένει ἀναπτύξεως εὐρίσκονται εἰς τὰ σπάργανα ἔτι.

Τὰ νεαρὰ ἔθνη ὁμοιάζοντα τὰς νεοδημήτους οἰκίας, ἔχουσιν ἀνάγκην βαθμιαίας ἀναπτύξεως καὶ προόδου.

Δὲν θὰ παρακολουθήσῃ, λέγει, ὁ κ. Ἀναστασίου τοὺς συναδέλφους ἐκείνους, οἵτινες εἰσῆλθον εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων, τῶν διδακτικῶν βιβλίων, τοῦ τύπου κτλ. διότι πρῶτον

(α) «... Ὅτι ἀπαιτεῖται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν εὐκλειαν, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ τῆς κοινωνίας διοργάνωσις, διὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας. . .»

(β) «... Προσπαθήσατε λοιπὸν διὰ τῶν προτροπῶν καὶ συμβουλῶν σας, διὰ τῆς ἐπιτηρήσεως καὶ τῆς συστάσεως ἱκανῶν διδασκάλων, οἵτινες εἶναι ἡ ψυχὴ τῶν τοιοῦτων καταστημάτων, νὰ κατορθώσητε, τὰ σχολεῖα τοῦ νομοῦ σας, εἴτε δημόσια, εἴτε ἰδιωτικά, ὅποιονδῆποτε καὶ ἂν φέρωσιν ὄνομα, νὰ μὴν ἦναι μόνον ταμεῖα γνῶσεων, ἀλλὰ καὶ ταμεῖα θρησκείας καὶ ἠθικῆς, εἰς τὰ ὅποια, ἐνῶ ἀναπτύσσεται ὁ νοῦς, διαπλάσσονται συνάμα ἡ ψυχὴ, ἡ καρδία, τὰ ἤθη τοῦ νέου. . .»

(γ) Ἐγκύκλιοι τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐτῶν 1879—1880.

ἐλήφθη διά τινα ἐξ αὐτῶν φροντίς καὶ δεύτερον, διότι δὲν πρόκειται περὶ τούτων σήμερον· ἡ ἐξέτασις τῶν τοιούτων ζητημάτων δύναται νὰ γείνη καὶ βραδύτερον, ἐὰν θεωρηθῇ καλὸν νὰ συζητῶνται τοιαῦτα ἀντικείμενα ἐν τῷ ἡμετέρῳ συλλόγῳ.

Συζητοῦντες περὶ μορφώσεως, δεόν νὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἄλλως δύναται ν' ἀνκτραφῇ ἐν δημοκρατουμένη καὶ ἄλλως ἐν βασιλευομένη ἐπικρατεία ὁ πολίτης.

Τὴν μόρφωσιν δὲ καὶ τὴν ἐν γένει ἀνατροφὴν λαμβάνει ὁ παῖς Α') ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἣτις εἶναι ἡ καλλιτέρα σχολὴ τῶν ἡθῶν, διότι αἱ συμβουλαὶ ὑπαγορεύονται ὑπὸ τῆς ἀδόλου ἀγάπης καὶ ὁ λόγος παρακολουθεῖται ὑπὸ τοῦ παραδείγματός τῶν γονέων, ἰδίως δὲ τῆς μητρός (α).

Β') Ἐν τῷ σχολείῳ, ἐνθα εὐρίσκει διδάσκαλον, γινώσκοντα πλὴν γραμμάτων καὶ τοὺς τρόπους, δι' ὧν ἀναπτύσσονται αἱ δυνάμεις, μορφοῦται ἡ καρδίᾳ καὶ φωτίζεται ὁ νοῦς.

Γ') Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐνθα ἀπαντᾷ ἱερεῖς καὶ ἱεροκῆρυκας οἰκογενειάρχας, εὐπαιδευτούς, ἐναρέτους καὶ δυναμένους ν' ἀναπτύσσωσιν εἰς γλῶσσαν καταληπτὴν τὰς ἀληθείας τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ

Δ') Ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐνθα βλέπων τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀφροσύνην, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, ἀναγκάζεται νὰ κρίνῃ τί τὸ κακὸν καὶ τί τὸ καλόν, τί τὸ προτιμητέον καὶ τί τὸ φευκτέον, καθὸ ὑπεύθυνος πλέον διὰ τὰς πράξεις του ὁ νέος.

Ἐὰν σήμερον ὑπάρχωσι γονεῖς, ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι, ἀγνοῦντες ἢ παραγνωρίζοντες τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν, ἣν ἔχουσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι καὶ πάντες οἱ γονεῖς, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι εἶναι ἄξιοι ψόγου, διότι πάντες οἱ κλάδοι ἔχουσι καὶ τὰ σαπρὰ αὐτῶν μέρη. Ὡς συμπέρασμα δὲ τοῦ λόγου του ὑποβάλλει ὁ κ. Ἀνστασιῶν διαφόρους σκέψεις, αἵτινες σχετικαὶ οὔσαι πρὸς τὸ ὅλον ζήτημα, δύναται κατὰ τὴν κρίσιν του, νὰ συντελέσωσι ἐν τῷ μέλλοντι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς νεολαίας.

α') Θεωρεῖ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ νὰ διοριθῶσι παιδονόμοι εἰς τὰ κεντρικὰ σχολεῖα.

β') Ὁμοίως ἱεροκῆρυκες εἰς ἀπάσας τὰς πρωτευούσας τῶν ἐπαρχιῶν.

γ') Νὰ γίνηται πρακτικὴ ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένου

(α) « Ἐὰν θέλητε, ἴν' ἀναφανῶσιν ἐν τῇ πατρίδι ὑμῶν ἄνδρες ἐνάρετοι καὶ μεγάλοι, διδάξατε τὰς γυναῖκας τί ἐστὶν ἀρετὴ καὶ ἀληθὲς μεγαλεῖον. . . » (Ῥουεσώ).

εὐαγγελίου καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ εἰς τοὺς τοῦ γυμνασίου ὑπὸ εἰδικῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν τῶν ἱερῶν μαθημάτων.

δ') Ὅμοίως καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς κρατούμενους.

ε') Νὰ ληφθῆ σύντομος πρόνοια περὶ βελτιώσεως τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐκκλ. μουσικῆς.

ς') Νὰ χειροτονῶνται ἀποκλειστικῶς ὡς διάκονοι καὶ ἱερεῖς μόνοι οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ ἔθν. Πανεπιστημίου, τῆς Ριζαρείου σχολῆς καὶ τῶν ἱερατικῶν σχολῶν.

ζ') Νὰ δίδωνται βραβεῖα τοῖς διαπρέπουσιν εἰς τὸ μάθημα τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ σχολεῖῳ καὶ τῷ οἴκῳ διαγωγὴν,

η') Νὰ μελετηθῆ τὸ ζήτημα τῶν νηπιαγωγείων.

θ') Νὰ δημοσιεύηται κατ' ἔτος ἐπίσημος στατιστικὴ, δεικνύουσα τὴν κατάστασιν τῆς ἐν γένει παιδείας τοῦ ἔθνους.

ι') Νὰ ἐφαρμοσθῆ αὐστηρῶς ὁ εἰς ἀχρηστίαν περικοπῶν νόμος, ὅστις ὑποχρεοῖ τοὺς γονεῖς νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον.

ια') Νὰ συσταθῶσι σχολεῖα κορασίων εἰς πᾶσαν, εἰ δυνατὸν, κώμην.

ιβ') Νὰ εἰσαχθῆ μάθημα στοιχειώδους ὑγιεινῆς εἰς τε τὸ διδασκαλεῖον καὶ τὴν Φιλεκπ. ἐταιρίαν.

ιγ') Νὰ γίνηται ἐπιθεώρησις αὐστηρὰ καὶ διηνεκῆς καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ γυμνάσια.

ιδ') Νὰ ἐπισπευσθῆ ἡ σύστασις τῶν πρακτικῶν γυμνασίων.

ιε') Νὰ ἐφαρμοσθῆ ὅσον τάχιον εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα ὁ περὶ γυμναστικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀσκήσεως νόμος.

ις') Ν' αὐξήθῃ ἐπαρκῶς ἡ μισθοδοσία τῶν διδασκάλων ἐν γένει ἀπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου μέχρι τοῦ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου.

ιζ') Μηδεὶς ἐκ τῶν φερόντων πτυχίον φιλολόγου ἢ θεολόγου ξένου πανεπιστημίου νὰ διορίζηται εἰς δημοσίαν θέσιν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐξετασθῆ ἐνώπιον καθηγητῶν τοῦ ἔθν. πανεπιστημίου.

ιη') Μηδεὶς νὰ διορίζηται ἑλληνοδιδάσκαλος ἢ καθηγητῆς οἴουδήποτε μαθήματος, ἐὰν δὲν ἀσκηθῆ προηγουμένως ἐν τῇ πράξει ἐπὶ ἐν τοῦλάχιστον ἔτος.

Παρατηρήσαντος δὲ τοῦ κ. Προέδρου, ὅτι ταῦτα εἰ καὶ καλῶς ἐλέχθησαν, ἀλλ' ὅμως ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα, ἀλλ' εἰς τὸ ὅλον ζήτημα, ὁ Ἀναστασίου εἶπεν, ὅτι ἐθεώρησε καλὸν νὰ δμιλήσῃ

ἐφ' ὅλου τοῦ ζητήματος, καθόσον μάλιστα δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ λάβῃ καὶ αὐθις τὸν λόγον.

Εἶτα ὁ κ. Ἀ. Σπαθᾶκης λαβὼν τὴν λόγον εἶπεν, ὅτι οὐδεὶς ἀρνείται ὅτι τὸ ἔθνος καὶ αἱ κατὰ καιροῦ Κυβερνήσεις αὐτοῦ ἐμερίμνησαν περὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἐν γένει μορφώσεως τῶν νέων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ νομίζει, εἶπεν, ὅτι περὶ τῆς σκοπίμου μεταδόσεως αὐτῆς δὲν ἔλαβον πρόνοιαν ἐγκαίρως, ἤτοι περὶ τῆς καταλλήλου μορφώσεως διδασκάλων· μόλις δ' ἐπ' ἐσχάτων ἐλήφθη πρόνοια περὶ διδασκάλων τῆς δημοτικῆς παιδείας, ἀξίων τοῦ ὀνόματος. Ἀλλὰ ποῦ τὰ διδασκαλεῖα, ἢ φροντιστήρια πρὸς μόρφωσιν Ἑλληνοδιδασκάλων καὶ Καθηγητῶν; Διὰ τοῦτο δὲ, λέγει, εἶχε δίκαιον ὁ κ. Μοσχάκης εἰπὼν ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην διδασκάλων μελλόντων νὰ διδάξωσιν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Σχολείοις καὶ Γυμνασίοις. Περὶ τούτου οὐδεμία εἰσέτι πρόνοια ἐλήφθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως· διὸ φρονεῖ ἀναγκαῖον νὰ μὴ περιορισθῇ ὁ Σύλλογος εἰς τὰς γενομένας συζητήσεις, ἀλλὰ νὰ προβῇ εἰς διατύπωσιν τελικοῦ συμπεράσματος τῶν συζητήσεων ταύτων καὶ νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὸ ὡς γνώμην τοῦ Συλλόγου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἵνα ἀναλάβῃ τοῦτο διὰ νομοθετικῆς προνοίας τὴν ἐφαρμογὴν τῆς γνώμης τοῦ Συλλόγου.

Τέλος προτείναντος τοῦ κ. Ῥαζῆ, ἵνα ἀνακοινωθῇ πρὸς πάντας τοὺς ἀγορεύσαντας ὅτι εἰς τὴν ἐπομένην συνέλευσιν τῶν ἐταίρων θέλει ἐξαχθῆ καὶ διατυπωθῆ τὸ πόρισμα καὶ συμπέρασμα τῶν γενομένων ἐπὶ τοῦ ζητήματος συζητήσεων, ἢ συνεδρίασις ἐλύθη.

Ἐν τῇ Θ' εἰδικῇ συνελεύσει τῆς 19 Φεβρουαρίου κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς προηγουμένης συνελεύσεως, προκειμένου νὰ ἐξενεχθῇ τὸ τελικὸν ἐξαχόμενον ἐπὶ τοῦ ἀ μέρους τοῦ Α' ζητήματος, ἤτοι περὶ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις θρησκευτικῆς μορφώσεως τῶν νέων, ὑπεβλήθησαν αἱ ἐξῆς προτάσεις πρὸς διατύπωσιν ἀποφάσεως τοῦ Συλλόγου.

Προτάσεις τοῦ κ. ΑΡ. ΣΠΑΘΑΚΗ

Ὁ διδασκαλικὸς Σύλλογος λαβὼν ἐν ὄψει τὰ ρηθέντα περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν τοῖς σχολείοις θρησκευτικῆς τῶν παιδῶν διδασκαλίας, ἀποφαίνεται ὁμοφώνως ὅτι, ἵνα εὐδοκιμήσῃ ἢ ἐν τοῖς σχολείοις θρησκευτικὴ διδασκαλία τῶν παιδῶν, ἀπαιτεῖται

α) Νὰ ἐκλέγωνται διδάσκαλοι ἱκανοὶ καὶ οὐ μόνον χριστιανικῶς,

ἀλλὰ καὶ παιδαγωγικῶς μεμορφωμένοι πρὸς διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων.

β') Νὰ διδάσκωνται ἐκεῖνα τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα καὶ ἐκ τούτων ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἅτινα ἐξεγείρουσι μὲν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, παρέχουσι δὲ ὡς οἶόν τε ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς χριστιανικῆς λατρείας.

γ') Ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία νὰ στοχάζηται πρὸ πάντων τοῦ συναισθητικοῦ τῆς ψυχῆς, μορφώνουσα τὴν καρδίαν τῶν παιδῶν καὶ διεγείρουσα ἐν αὐτῇ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην.

δ') Οἱ διδάσκαλοι ν' ἀσκῶσι τοὺς παῖδας πρακτικῶς εἰς ἐκπλήρωσιν θρησκευτικῶν καθηκόντων.

ε') Οἱ διδάσκαλοι νὰ διάγωσι βίον χριστιανικὸν καὶ ἐντὸς τοῦ σχολείου καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν νέων, καὶ

ς') Ἀπαντα τὰ μαθήματα νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ θρησκευτικὸν ἐν τῇ ἐξεγέρσει καὶ ἐμπεδώσει τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

Προτάσεις τοῦ κ. *I. ΑΡΓΥΡΙΑΔΟΥ*

Ἡ διδασκαλία τῶν ἱερῶν μαθημάτων, ἅπερ ἀναπόσπαστον ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ὅλου διδακτικοῦ προγράμματος τῶν σχολείων τῆς μέσης καὶ κατωτέρας παιδείας, ὅπως τελεσφορῇ ἐν ταῖς τῶν διδασκομένων ψυχαῖς ἀνάγκη

1) Τοιαύτη τις νὰ ἦναι, ὥστε αὐτὴ μάλιστα νὰ συμβάλληται, ὅπως οἱ νέοι ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν προβιβάζωνται εἰς τὴν ὡς οἶόν τε ὑγίαν καὶ κατὰ Χριστὸν ἠθικὴν ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν τελειότητα.

2) Νὰ περιλαμβάνη ὡς ἐν κύκλῳ ἐκεῖνας μόνον τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ γνώσεων, ἃς ἕκαστος τῶν παιδευομένων, μέλος ὢν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μὴ μόνον νὰ ἐπίσταται, ἀλλὰ καὶ νὰ πιστεύῃ ὀφείλει.

3) Νὰ μεταδίδη τὰς κατὰ Χριστὸν ἀληθείας κατὰ λόγον τῆς διανοητικῆς τῶν νέων ἀναπτύξεως οὕτως, ὥστε νὰ χωρῇ μὲν ἀπὸ τῶν εὐκαταληπτοτέρων καὶ ἱστορικωτέρων ἐπὶ τὰ δογματικώτερα καὶ ὑψηλότερα, νὰ γνωρίζη δὲ τοῖς μαθηταῖς τὸ ἀληθὲς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν πνεῦμα καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς ταύτης ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν διαφορὰς.

4) Ἐν τε τοῖς δημοτικοῖς καὶ τοῖς ἐλληνικοῖς σχολείοις νὰ ᾧσιν ἀνηρτημένα τοιαῦτα ἱερά ἐκείνα εἰκόνες, ἐν αἷς ἀπεικονίζονται ζωηρῶς ὅσα εἰς μαθηταὶ ἐκ τε τῆς Π. Δ. καὶ τῆς Κ. Δ. διδάσκονται.

5) Οί τῶν δημοτικῶν, εἰ δυνατὸν δὲ καὶ οἱ τῶν ἑλλ. σχολείων μαθηταί, νὰ ἐκμάνθάνωσι κατὰ μέλος μουσικὸν τὰ ἀπολυτικά πασῶν τῶν τοῦ ἔτους κυριακῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπισημοτέρων ἑορτῶν καὶ ἄλλους τινὰς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας.

6) Οἱ τῆς θεολογικῆς τοῦ Πανεπιστ. σχολῆς φοιτηταί, οἱ προτιθέμενοι εἰς τὸ τοῦ διδασκάλου ἔργον νὰ ἐπιδοθῶσιν, ἀνάγκη νὰ προασκῶνται εἰς τὸ τοῦ κατηχητοῦ δυσχερὲς ἔργον· ἐπὶ τούτῳ δὲ πρέπει

7) Νὰ συσταθῶσιν ἐν τῇ θεολογικῇ τοῦ Πανεπιστ. σχολῆ ἅμα μὲν εἰδικὴ καθέδρα κατηχητικὴ ἅμα δὲ τοιαῦτα φροντιστήρια, ἐν οἷς οἱ τῆς θεολογίας σπουδασταί εἰς ἐκεῖνα μάλιστα τῶν μαθημάτων πρακτικῶς ν' ἀσκῶνται, ἅπερ συνδέονται μετὰ τῶν τῆς μέσης παιδείας ἱερῶν μαθημάτων.

8) Οἱ τῆς θεολογικῆς τοῦ Πανεπιστ. σχολῆς προλύται, οἱ μέλλοντες ἐπὶ τὸ διδασκαλικὸν νὰ τραπεῶσιν ἔργον, πλὴν τῶν νενομισμένων θεωρητικῶν ἐξετάσεων, ἃς μέχρι τοῦδε ὑφίστανται, πρέπει καὶ τὴν πρακτικὴν νὰ ἐξετάζωνται ἐξέτασιν· τούτην δὲ ὑφίστανται ὕστερον ἐν μετὰ τὰς πρώτας ἔτος, ὅταν πρότερον διδάξωσιν ἐν τινὶ ἑλληνικῷ σχολείῳ καὶ Γυμνασίῳ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν καὶ τὴν ἐπίβλεψιν ἑνὸς τῶν τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῶν.

9) Μηδεὶς νὰ διορίζηται διδάταλος ἐν τοῖς ἑλλ. Σχολείοις καὶ Γυμνασίοις, ἂν μὴ κέκτηται δίπλωμα τῆς θεολογικῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου σχολῆς, διαπρέπη δὲ ἐπὶ ἀρίστη διαγωγῇ, ἔχη δ' ἅμα ἀπόδειξιν, ὅτι τὴν πρακτικὴν ὑπέστη ἐξέτασιν.

10) Τὰ διδασκτικὰ τῶν ἱερῶν μαθημάτων βιβλία πρέπει νὰ ἦναι τὰ αὐτὰ μὲν κατὰ τε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, τὰ αὐτὰ δὲ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς καὶ τοῖς γυμνασίοις.

11) Μηδενὶ τῶν διδασκάλων τῶν ἱερῶν μαθημάτων νὰ ἐπιτρέπηται νὰ ἔχη πρὸς διδασκαλίαν βιβλίον, ὅπερ δὲν ἔχει τὴν ἔγκρισιν καὶ τὸ κύρος τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργείου καὶ τῆς ἱερᾶς Συνόδου.

12) Καὶ ἡ τῶν ἱερῶν μαθημάτων διδασκαλία νὰ ἐποπτεύηται ὑπὸ ἰδίου ἐπόπτου ἐμμίσθου, κοινῇ ὑπὸ τε τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργείου καὶ τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἐκλεγομένου.

Προτάσεις τοῦ κ. Π. ΚΟΜΝΗΝΟΥ

Α' Ζωπύρησις τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἄλλων ἱερατικῶν σχολείων.

Β' Διορισμός τῶν τροφίμων αὐτῶν εἰς κατηχητάς γυμνασίων, ἱεροκῆρυκας καὶ διδασκάλους τῶν ἱερῶν μαθημάτων.

Γ' Κληρὸς εὐπαιδευτος καὶ ἀξιοπρεπῆς αὐτῷ κόσμος.

Δ' Οἰκεία καὶ πλήρης διδασκαλία καὶ τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τοῖς Δημοτικοῖς καὶ ἑλληνικοῖς Σχολείοις καὶ Γυμνασίοις.

Ε' Ἐτεροδιδασκαλία τῶν ἄλλων διδασκάλων καὶ Καθηγητῶν τῆς μέσης, κατωτέρας καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἀντεθνικὴ καὶ ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας, τιμωρούμενον τοῦλάχιστον δι' ἀπολύσεως ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Προτάσεις τοῦ κ. Γ. Ι. ΔΕΡΒΟΥ

Ὅπως οἱ παῖδες μορφωθῶσι θρησκευτικῶς ἐν τῷ σχολείῳ, πρέπει

4) Οἱ διδάσκαλοι νὰ τύχῃσι καταλλήλου θρησκευτικῆς καὶ χριστιανικῆς μορφώσεως καὶ ἀσκήσεως· οἱ μὲν δημοδιδάσκαλοι ἐν τοῖς διδασκαλείοις· οἱ δ' ἑλληνοδιδάσκαλοι, ὡς διδάσκαλοι καὶ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις, ἐν θεολογικῷ κατηχητικῷ φροντιστηρίῳ ἐπὶ ἕξ μῆνας· οἱ δὲ καθηγηταὶ τῶν ἱερῶν μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἀποφοίτησιν αὐτῶν ἐπίσης ἐν θεολογικῷ κατηχητικῷ φροντιστηρίῳ ἐπὶ ἕν ἔτος.

2) Ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν παιδῶν ν' ἀνατεθῇ εἰς λογίους καὶ ἠθικῶς μεμορφωμένους ἐγγάμους ἱερεῖς, ἂν τὸ ἔθνος ἡμῶν τύχη ποτὲ τοιούτων.

3) Ἡ ἐκλογή τῆς θρησκευτικῆς ὕλης κατὰ τὸ ποιὸν καὶ ποσὸν καὶ ἡ διάταξις αὐτῆς ἐν ταῖς διαφόροις τάξεσι τῶν σχολείων νὰ γίνηται ὑπὸ λογίων καὶ πεπειραμένων Θεολόγων καὶ Παιδαγωγῶν πρὸς καταρτισμὸν καλῶν ἐγχειριδίων.

4) Οἱ παῖδες ν' ἀσκῶνται πρακτικῶς εἰς ἐκπλήρωσιν θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἤτοι εἰς τὴν κατ' οἶκον προσευχὴν, εἰς τὴν φοίτησιν εἰς τοὺς ναοὺς, εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἐπιτέλειαν ἔργων εὐποιίας κτλ. καὶ

5) Ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐποπτεύῃ ἐπὶ τοῦ τύπου, καταστέλλουσα τοῦτον, ὅταν ὑπερβαίνη τὰ ὅρια τῆς ἠθικῆς¹⁾.

1) Σημ. Ὡς πρὸς τὴν 5 πρότασίν μου παρατηρῶ, ὅτι αἱ μάλλον πεπολιτισμένοι Κυβερνήσεις ἀπαγορεύουσι τὴν πώλησιν βιβλίων καὶ ἐφημερίδων, ὅταν ταῦτα προσβάλλουσι τὰ χρηστὰ ἦθη τῶν πολιτῶν, ὅπερ δυστυχῶς δὲν συμβαίνει

Ἀπεφασίσθη δ' ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Ἑταίρων, ὅπως ἐκτυπωθῶσι καὶ διανεμηθῶσι τοῖς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεὶ ἑταίροις, ἵνα μελετήσαντες ταύτας οὗτοι συνέλθωσιν εἰς συνέλευσιν καὶ διατυπώσωσι τὸ ὀριστικὸν τελικὸν ἐξαγόμενον ὡς ἀπόφασιν τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τοῦ συζητηθέντος ζητήματος.

Ἐν τῇ Ι' εἰδικῇ συνελεύσει τῆς 6^{ης} Μαρτίου 1883 πρῶτος λαβὼν τὸν λόγον δ κ. Ἰγν. Μοσχάκης εἶπεν ὅτι ἐκ τῶν διαφόρων προτάσεων τῶν εἰς μελέτην ἀπήνθισεν, ὅ,τι οὐσιῶδες καὶ σκόπιμον πρὸς τὸ συζητηθέν θέμα, διὸ προτείνει, ἐὰν τὴν περίληψιν τῶν προτάσεων ταύτην ἐγκρίνη ἡ συνέλευσις, νὰ ἐπιψηφίσῃ ὡς τελικὸν συμπέρασμα τῶν γενομένων συζητήσεων. Τὸ δ' ἀπάνθισμα τῶν προτάσεων ὅλων ἔχει ὡδὲ πως.

1) Νὰ ἐκλέγωνται οἱ τυχόντες καταλλήλου θρησκευτικῆς καὶ παιδαγωγικῆς μορφώσεως, ἵνα διδάξωσι τὰ ἱερά ἐν τε τοῖς ἑλλήν. σχολείοις καὶ τοῖς γυμνασίοις. Ἴνα δ' ἡ ἐκλογή ἀποβῇ εὐχερῆς, ἀνάγκη, πλὴν τῶν διδασκαλείων, ἐν οἷς μορφοῦνται ἤδη δημοδιδάσκαλοι, νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἡ μήπω συμπεπληρωμένη θεολογικὴ σχολή, νὰ συσταθῇ δ' ἐν αὐτῇ εἰδικὴ ἔδρα κατηχητικὴ μετὰ κατηχητικοῦ φροντιστηρίου, ἐν ᾧ οἱ τῆς θεολογίας σπουδασταὶ εἰς ἐκεῖνα μάλιστα τῶν μαθημάτων πρακτικῶς νὰ ἀσκῶνται, ἅπερ συνδέονται μετὰ τῶν τῆς μέσης παιδείας ἱερῶν μαθημάτων. Τὸ κατηχητικὸν δὲ φροντιστήριον πρέπει νὰ διατελῇ ἐν ἀμέσῳ συναφείᾳ πρὸς τὸ παιδαγωγικὸν φροντιστήριον.

2) Νὰ ληφθῇ σύντομος μέριμνα περὶ ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως ἐγγάμων ἐφημερίων, διότι αὐτοὶ πρέπει νὰ εἶνε οἱ διδά-

ἐν Ἑλλάδι. Ἐσχάτως ἐν Βιέννῃ ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις ἀφῆρσε τὴν ἀδειαν τῆς ἐκδόσεως δύο ἐφημερίδων τῆς «N. W. Tagblatt» καὶ τῆς «Const. Vorstadtzeitung». Γενομένης ἐπερωτήσεως ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Herbst περὶ τούτου, ὁ πρωθυπουργὸς Taussac ἀπήντησεν εἰπὼν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἀναμφισβήτητον δικαίωμα νὰ πράξῃ τοῦτο· διότι τὰ φύλλα ταῦτα «μετὰ παρατηρουμένης ἐμμονῆς ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐξεγείρουσι τὰ πάθη τῶν πολλῶν, περιγράφοντα σκοπίμως πράγματα τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ διὰ δηλώσεων καὶ παραστάσεων, προκαλοῦσιν μάλιστα ἀγανάκτησιν, εἶναι ἐπιτήδεια νὰ ἐπιδράσωσι βλαβερῶς ἐπὶ τῆς ἠθικῆς τῶν ἀνθρώπων». (*Ora Allgemeine Zeitung 18 Φεβρουαρίου 1883.) Καὶ ὁμως πόσον τὰ σατυρικά φύλλα ἡμῶν βλάπτουσι τοὺς νεαροὺς μαθητὰς μας ποτίζοντα αὐτοὺς δηλητήριον ! Γ. Ι. Δ,